

Міністерство освіти і науки України
Інститут інноваційних технологій і змісту освіти

ПРИРОДОЗНАВСТВО

ПРОГРАМА ДЛЯ 6-9 КЛАСІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ДЛЯ
РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ

Укладач

Блеч Анна Олександрівна – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії олігофренопедагогіки,
Інституту спеціальної педагогіки

Київ-2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вивчення природознавства у загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей передбачає ознайомлення учнів з доступними для них елементами неживої природи, будовою і життям рослин і тварин, а також організмом людини.

Зміст програми складають чотири самостійні розділи: нежива природа (6-й клас), рослини (7-й клас), тварини (8-й клас), людина (9-й клас). На вивчення цих розділів відводиться в усіх класах по 68 годин – 2 години на тиждень. У навчальній програмі пропонується орієнтовний розподіл годин на вивчення окремих розділів та тем.

Основними структурними компонентами змісту природознавства є знання (уявлення і поняття) про навколишнє середовище, про живу та неживу природу, про зв'язки і залежності в живій та неживій природі, вміння виявляти причинно-наслідкові залежності та робити висновки.

Добір навчального матеріалу з природознавства здійснено на основі врахування загальнодидактичних принципів навчання і передусім принципів достатності (необхідності) навчального матеріалу для формування в учнів уявлення про світ навколо людини, усвідомлення своєї належності до природи, розуміння суті об'єктів неживої та живої природи, зв'язку між природою та трудовою діяльністю; доступності матеріалу для сприймання та засвоєння учнями допоміжної школи.

Програму подано за новою табличною структурою, що складається з кількох колонок. У колонці „Зміст навчального матеріалу” подано оновлений зміст навчання природознавства. У наступній колонці подаються „Навчальні

досягнення учнів”, де уточнюються знання, навички та вміння, які учні мають опанувати в процесі навчання. У колонці „Спрямованість корекційно-розвивальної роботи” розкривається головний напрям корекційної роботи, яка конкретизує, уточнює, коригує певні знання і вміння; стимулює навчально-пізнавальну діяльність і пов’язані з нею психофізичні процеси.

В основу побудови навчальної програми покладено екологічний, фенологічний та сезонний принципи. Обов’язковим є врахування краєзнавчого принципу, який орієнтує вчителя на те, що вивчення будь-якої теми має пов’язуватися з місцевими природними та виробничими умовами.

Природознавство має багато спільного з географією, малюванням, трудовим навчанням, зокрема, сільськогосподарською справою, столярною справою, квітникарством, декоративним садівництвом, рідною мовою, соціально-побутовим орієнтуванням, що дає змогу здійснювати міжпредметні зв’язки.

Метою навчального предмета „Природознавство” у загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей є формування в учнів знань про природу шляхом спостережень окремих об’єктів неживої та живої природи, уявлень та елементарних понять про конкретні об’єкти неживої та живої природи, усвідомлення в учнів належності людини до природи та суспільства; створення передумов для бережливого ставлення до навколишнього середовища.

Зміст предмета забезпечує вирішення таких завдань:

- 1) надати учням знання про основні елементи неживої та живої природи, про будову і життя рослин, тварин, людини;

- 2) сформувати в учнів цілісне уявлення про живу та неживу природу, про місце в ній людини; розкрити в доступній формі зв'язки між природою та трудовою діяльністю людей;
- 3) сформувати в учнів правильне розуміння природних явищ і ставлення до них;
- 4) сприяти усвідомленню учнями необхідності охорони природи та раціонального використання її ресурсів;
- 5) сформувати практичні вміння з вирощування рослин та догляду за тваринами;
- 6) прищепити учням навички, що необхідні для збереження та зміцнення особистого здоров'я, попередження захворювань;
- 7) сформувати зацікавлене ставлення до вивчення природи.

Вирішення цих завдань забезпечується відповідними змістовими лініями побудови навчального матеріалу, як освітнього, так і корекційно-розвивального характеру. Так, освітня мета реалізується за допомогою наступних змістових ліній:

- нежива природа;
- жива природа (рослини, тварини);
- людина як особистість.

Відповідно до корекційно-розвивальної мети матеріал будується за такими змістовими лініями:

- розвиток позитивного ставлення до природи і праці людей;
- формування бережливого ставлення до об'єктів та предметів навколишнього середовища;
- виховання працелюбності, любові та поваги до природи і людей праці;

- формування усвідомленості навчальної діяльності та корекція складових психічного розвитку дитини.

Викладання природничого матеріалу має сприяти формуванню в учнів умінь спостерігати, аналізувати, порівнювати та узагальнювати явища і предмети, виділяти головні ознаки, розуміти та пояснювати сезонні зміни та явища в природі, встановлювати найпростіші причинно-наслідкові відношення та залежності.

Форми організації навчання учнів з природознавства мають динамічний характер. Навчання проводиться не лише в класі, а й на вулиці, у лісі, парку, біля водойм, на полі, в саду, зоопарку, фермі, музеї тощо.

Ефективність засвоєння учнями природничого матеріалу досягається за допомогою методів: спостережень, дослідів, демонстрування натуральних об'єктів, колекцій, муляжів.

Спостереженням учнів надається особлива роль в навчанні природознавству. Завдяки спостереженню учні навчаються самостійно здобувати знання, робити узагальнення. Спостереження, досліді поєднуються з різноманітними практичними роботами. Під час практичної діяльності необхідно систематично залучати учнів до пошуку знань, використовуючи для цього завдання на порівняння, класифікацію, виділення головного, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Важливе значення для вивчення природничого матеріалу мають екскурсії, під час яких предмети і явища розглядаються в природних умовах. У ході екскурсій здійснюється різноманітна виховна робота, звертається увага учнів на багатства і красу рідного краю, на раціональне використання природних багатств, прищеплюється бережливе ставлення до природи.

На уроках природознавства обов'язковим є систематичне проведення словникової роботи. Розширення словникового запасу розумово відсталих школярів про предмети і об'єкти природи, допомагає їм правильно використовувати слова і терміни.

Так, в 6-му класі програма складається з чотирьох розділів: "Вода", „Повітря”, „Корисні копалини”, „Грунт”.

У розділі „Вода” вивчаються властивості води, розглядаються розчинні речовини й розчини, стан води в природі, температура води та її вимірювання. В зміст програми внесені такі теми, як кругообіг води в природі, опади та їх види. Обсяг розділу „Вода” збільшено за рахунок відомостей про водойми України, значення води та використання її в побуті, промисловості.

Розділ „Повітря” охоплює відомості про основні властивості повітря та його склад. Передбачається ознайомлення учнів з використанням цих властивостей у побуті. При вивченні складу повітря учнів ознайомлюють з киснем і вуглекислим газом, з властивостями цих газів, їх використанням. До розділу введено нові теми: „Вітер та його значення”, „Сухе та вологе повітря”, „Погода. Завбачення погоди та її значення для господарської діяльності людини”, „Температура повітря”, „Стихійні лиха”.

Корисні копалини в програмі розділені на групи за ознаками їх основного використання так:

- 1) корисні копалини, що використовуються як будівельний матеріал;
- 2) горючі корисні копалини;
- 3) корисні копалини, з яких виробляють мінеральні добрива;
- 4) металеві руди;
- 5) кам'яна сіль.

Вивчаючи цей розділ, учні знайомляться із зовнішнім виглядом, властивостями корисних копалин, їх видобуванням та використанням в господарстві. До змісту цього розділу введена тема „Охорона корисних копалин в Україні”.

У розділі „Грунт” учні ознайомлюються зі складом ґрунту, з його мінеральною й органічною частинами, з розрізненням ґрунтів за кольором та механічним складом, з властивостями піщаних і глинистих ґрунтів.

До кожного розділу програми включено перелік дослідів, практичних робіт та екскурсій, що мають бути проведені під час вивчення відповідного навчального матеріалу.

В 7-му класі учні вивчають будову органів квіткової рослини, особливості вирощування і використання найбільш поширених для даної місцевості овочевих, польових, плодкових, ягідних, декоративних рослин.

Вивчення рослин починається з пояснення того, що рослина - це частина живої природи, з ознайомленням учнів з їх зовнішньою будовою та функціями. Основну увагу слід звертати на роль органів рослини в її житті. З цією метою доцільно проведення ряду дослідів. Для більш усвідомленого засвоєння знань, учні повинні брати участь у закладанні дослідів і проводити спостереження за їх результатами.

У наступних темах програми пропонується ознайомлення учнів з групами рослин, об'єднаних місцем зростання: рослини лісу, поля, саду, овочеві рослини. Після вивчення кожної з цих тем бажано провести екскурсію до місця зростання рослини (до лісу, саду і т.д.)

Програма визначає мінімум обов'язкових екскурсій, необхідних для вивчення відповідної теми. Вчитель може вносити зміни в тематику екскурсій, їх кількість.

Для розвитку активності і самостійності розумово відсталих учнів при вивченні квіткових рослин рекомендується проводити фенологічні спостереження. Рекомендується збирання опалого листя, плодів, насіння, а також доцільно використовувати на уроках роботу з роздатковим матеріалом.

Під час вивчення розділу „Кімнатні рослини” слід використовувати в класі або куточках живої природи таблички з назвами рослин.

Вчитель може змінити послідовність вивчення окремих розділів.

У 8-му класі учні засвоюють знання про будову тіла тварин, спосіб їх життя, відмінні особливості різних груп тварин.

Вивчення розділу починається з того, що учням пояснюють, що тварина - це теж частина живої природи, про взаємозалежність рослин і тварин. Спочатку розглядається будова тіла найпростіших тварин і закінчується ознайомленням з високоорганізованими тваринами. Таке подання навчального матеріалу дає змогу вчителю показати ознаки схожості та відмінності груп тварин, елементи їх класифікації. Під час вивчення природознавства учні ознайомлюються з вирощуванням та доглядом за свійськими тваринами, що може слугувати підставою для вибору подальшої професії (особливо в сільській місцевості).

Учні продовжують знайомитися з Червоною книгою на прикладі представників тваринного світу, які занесені до неї.

У 9-му класі програма передбачає вивчення основних понять, що стосуються будови організму людини, процесів життєдіяльності та розвитку, збереження і зміцнення здоров'я людини, запобігання різним захворюванням. Головна мета програми 9-го класу – навчити учнів, як зберегти, зміцнити своє здоров'я та здоров'я оточуючих людей.

В оновленій програмі для 9-го класу змінена кількість годин відведених на вивчення основних розділів. У зміст програми внесені такі теми, як значення для здоров'я людини зелених насаджень, чистого повітря. Тема „Харчування і травлення” доповнена попередженням таких захворювань травного шляху, як гастрит і виразка шлунку. Обсяг розділу „Шкіра” збільшено за рахунок відомостей про правила користування природними факторами загартування.

Разом з вивченням організму людини дітей ознайомлюють з елементами валеології, з основами здорового способу життя, а саме: як зберегти і зміцнити здоров'я, як правильно харчуватися, тренуватися, як правильно розподілити свій особистий час та виконувати режим дня.

Для кращого засвоєння навчального матеріалу проводяться практичні роботи, на яких учні ознайомлюються з наданням першої медичної допомоги при кровотечах, травмах, опіках, тепловому та сонячному ударах, обмороженні тощо. Рекомендується провести екскурсію в медичний пункт, який знаходиться в школі, для ознайомлення дітей з роботою медичного персоналу.

Для проведення уроків з природознавства необхідно мати відповідне обладнання і різноманітні наочні посібники. Під час викладу матеріалу вчитель демонструє натуральні об'єкти, проводить досліди, використовує муляжі, таблиці, малюнки, альбоми, колекції корисних копалин, чорних та кольорових металів, гербарії, а також вчитель повинен мати достатню кількість роздаткового матеріалу.

На уроках природознавства доцільно використовувати технічні засоби навчання для демонстрування діафільмів, кінофільмів, що підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу.

Уроки з природознавства обов'язково слід проводити в спеціально обладнаному кабінеті.

ПРОГРАМА
6-Й КЛАС
НЕЖИВА ПРИРОДА
(68 годин, 2 години на тиждень)

№ з\п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення Учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	2	<p>Вступ. Що вивчає природознавство? Основні ознаки живої та неживої природи.</p> <p><u>Екскурсія.</u> Організація спостережень за природою.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про взаємозв'язок живої та неживої природи; - знає основні ознаки живої та неживої природи. 	<p>Розвиток уваги на основі спостережень за природою</p> <p>Формування позитивного емоційного ставлення до навчання природознавства..</p>
2	15	<p>Вода. Вода в природі та побуті. Властивості води (несталість форми, розширення при нагріванні й замерзанні, стиснення при охолодженні, розчинність). Розчинні та нерозчинні речовини. Прозора й каламутна вода. Очищення каламутної води. Розчини. Використання розчинів. Розчини в природі: мінеральна та морська вода. Питна вода.</p> <p>Три стани води. Кругообіг води. Туман, роса, іней, хмари. Опади, їх види. Температура води та її вимірювання.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє значення води у природі; - знає відмінні ознаки рідини; - знає деякі властивості рідких тіл; - знає про заходи 	<p>Розвиток навичок спостереження в процесі формування поняття – вода. Розвиток мислення шляхом аналізу зовнішніх ознак стану і властивостей води. Формування</p>

		<p>Одиниця вимірювання температури – градус. Водойми України (моря, річки, озера, водосховища). Значення води для людини, тварини, рослини. Використання води в побуті, промисловості, сільському господарстві. Охорона та бережливе ставлення до води в природі та побуті. <u>Демонстрування дослідів (на вибір вчителя):</u> 1.Розширення води при нагріванні, замерзанні. 2.Розчинність солі та цукру у воді. 3.Очищення каламутної води. 4.Випаровування солі з питної, мінеральної та морської води. <u>Практична робота</u> Вимірювання температури холодної, гарячої і теплої води, що використовується. <u>Екскурсія</u> до найближчого водоймища.</p>	щодо охорони води.	причинно-наслідкових зв'язків у процесі спостереження за перетвореннями стану води. Формування мисленнєвих операцій порівняння, класифікації, узагальнення під час вивчення водойм України. Виховання бережливого ставлення до води в природі та побуті.
3	15	<p>Повітря. Властивості повітря. Використання пружності повітря. Теплопровідність повітря і використання цієї властивості в побуті. Розширення повітря при нагріванні і стиснення при охолодженні. Тепле і холодне повітря. Рух повітря. Вітер, його значення. Склад повітря: кисень, вуглекислий газ, азот. Значення кисню для дихання рослин, тварин, людини. Доміжки в повітрі (водяна пара, дим, пил). Сухе та вологе повітря. Чисте та забруднене повітря. Боротьба за чистоту</p>	<p>Учень: - має уявлення про значення кисню для дихання рослин, тварин, людини.; - знає властивості повітря; - знає склад повітря;</p>	<p>Розвиток умінь опосередкованості і узагальнення пізнання явищ, їх властивостей шляхом формування поняття – повітря, формування уявлень про рух повітря.</p>

		<p>повітря. Погода. Завбачення погоди та його значення для господарської діяльності людини. Температура повітря та її вимірювання. Стихійні лиха та правила поведінки під час їх виникнення (гроза, повінь, землетрус і т. д.). <u>Демонстрування дослідів (на вибір вчителя):</u> 1.Виявлення повітря в твердих тілах (цукор, цеглина). 2.Повітря займає об'єм. 3.Повітря пружне. 4.Повітря поганий провідник теплоти. 5.Розширення повітря при нагріванні і стиснення при охолодженні. 6.Властивість кисню підтримувати горіння.</p>	<p>- знає про заходи щодо охорони повітря; -вміє користуватися термометром.</p>	<p>Розширення понять про значення кисню для дихання рослин, тварин, людини. Розвиток мислення на основі формування умінь користуватися термометром.</p>
4	20	<p>Корисні копалини. Корисні копалини та їх значення. Корисні копалини, що використовуються як будівельні матеріали: граніт, вапняк, пісок, глина. Зовнішній вигляд, властивості, видобування (крейда, мармур). Горючі корисні копалини. Торф. Зовнішній вигляд та властивості (колір, горючість, вологоємкість). Утворення, видобування, використання, значення. Кам'яне вугілля. Зовнішній вигляд та властивості (колір, блиск, твердість, крихкість, горючість). Утворення, видобування, використання. Нафта. Зовнішній вигляд та властивості (колір, запах, горючість). Видобуток нафти. Продукти переробки нафти:</p>	<p>Учень: - знає властивості твердих тіл; - знає відмінні ознаки основних корисних копалин, корисні копалини своєї місцевості; - знає про заходи щодо охорони корисних копалин; -вміє користуватися</p>	<p>Формування операцій аналізу, порівняння, класифікації на основі обстеження різних видів корисних копалин. Розширення та уточнення активного словника.</p>

	<p>бензин, керосин.</p> <p>Природний газ. Властивості газу: запах, здатність займати місце, горючість. Добування та використання. Правила поведження з газом у побуті.</p> <p>Корисні копалини, з яких виробляють мінеральні добрива.</p> <p>Калійна сіль. Зовнішній вигляд та властивості: колір, розчинність у воді. Видобування та використання.</p> <p>Фосфорити. Зовнішній вигляд та властивості: колір, нерозчинність у воді. Видобування та використання.</p> <p>Корисні копалини, з яких виробляють мінеральні добрива.</p> <p>Калійна сіль. Зовнішній вигляд та властивості: колір, розчинність у воді. Видобування та використання.</p> <p>Корисні копалини, з яких одержують метали: залізна, мідна й алюмінієва руди. Зовнішній вигляд та властивості.</p> <p>Отримання чорних металів із залізних руд (залізо, чавун, сталь), їх використання. Отримання кольорових металів з мідного колчедану (мідь), з бокситів (алюмінію), їх використання. Відмінність чорних металів від кольорових.</p> <p>Кам'яна сіль. Зовнішній вигляд та властивості. Видобування, використання, значення в житті людини, тварини.</p> <p>Охорона корисних копалин в Україні.</p> <p><u>Демонстрування дослідів (на вибір вчителя):</u></p> <p>1.Визначення деяких властивостей горючих корисних копалин: вологоємності торфу і крихкості кам'яного вугілля.</p> <p>2.Демонстрування розчинності калійної солі та нерозчинності фосфоритів.</p>	<p>найпростішим лабораторним обладнанням.</p>	
--	---	---	--

		<p><u>Практичні роботи (на вибір вчителя)</u> Розпізнавання чорних і кольорових металів за зразками та різноманітними виробами з цих металів.</p> <p><u>Екскурсії</u> до краєзнавчого музею, або до місць видобування, переробки, або використання корисних копалин (залежно від місцевих умов).</p>		
5	13	<p>Грунт. Склад ґрунту (перегній, глина, пісок, вода, мінеральні солі, повітря). Мінеральна й органічна частини ґрунту.</p> <p>Органічна частина ґрунту – перегній. Мінеральна частина ґрунту – глина, пісок, сіль.</p> <p>Відмінність ґрунтів за їх складом: піщані, глинисті, чорноземні. Властивості ґрунтів. Випаровування води з ґрунту.</p> <p>Основна властивість ґрунту – родючість. Підвищення родючості (використання добрив).</p> <p>Місцеві типи ґрунтів: назва, значення.</p> <p>Обробіток ґрунту: оранка, боронування.</p> <p>Значення ґрунту. Охорона ґрунтів в Україні.</p> <p><u>Демонстрування дослідів</u> (на вибір вчителя):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виділення повітря і води з ґрунту. 2. Виділення піску та глини з ґрунту. 3. Випаровування мінеральних солей з водної витяжки. 4. Визначення водопроникності та вологоємності піщаних та глинястих ґрунтів. <p><u>Практичні роботи.</u> Розрізнення піщаних та глинястих</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає про склад ґрунту та його частини; - знає властивості ґрунтів; - знає відмінні ознаки піщаного, глинистого, чорноземного ґрунту; - знає місцеві типи ґрунтів; - має уявлення про заходи щодо охорони ґрунту своєї місцевості. - вміє проводити нескладний обробіток ґрунту на 	<p>Розвиток мислення на основі аналізу і класифікації ґрунтів за видами. Розвиток вміння групувати та класифікувати поняття за типовими ознаками.</p> <p>Розширення, уточнення активного словника іменниками та прикметниками, що означають ґрунти та їх властивості.</p> <p>Розвиток спостережливості за природою. Розвиток позитивних якостей особистості шляхом</p>

		<p>ґрунтів. Обробка ґрунту на шкільній ділянці: скопування і боронування ґрунту лопатою і граблями, обкопування пристовбурних кругів дерев і кущів, розпушування ґрунту мотиками, сапами.</p> <p><u>Екскурсія</u> до ґрунтових відшарувань або виконання ґрунтового розрізу.</p>	шкільній ділянці.	<p>формування працелюбності.</p> <p>Виховання бережливого ставлення до природних ресурсів країни;</p>
6	3	Повторення	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про значення неживої природи для життя на Землі. 	

7-Й КЛАС
РОСЛИНИ
(68 годин, 2 години на тиждень)

№ з\п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	1	Вступ. Рослини – частина живої природи. Значення рослин у природі та житті людини. Різноманітність рослин на землі – дерева, кущі, трави.	Учень: - має уявлення про різноманітність рослинного світу.	Формування позитивного емоційного ставлення до навчання природознавства.
2	15	Загальні відомості про квіткові рослини. Органи квіткової рослини. Корінь. Будова кореня. Типи кореневих систем: стрижнева та мичкувата, кореневі волоски, їх значення. Значення коріння в житті рослин. Стебло. Будова стебла. Значення стебла в житті рослини. Різноманітність стебел: прямостоячі, повзучі, витки, укорочені, чіпкі. Листок. Будова листка. Жилкування. Простий і складний листки. Значення листя в житті рослини: утворення в листках поживних речовин (крохмалю). Дихання рослин. Випаровування води листками. Листопад, його значення. Квітка. Будова квітки. Запилення квітки. Утворення плодів і насіння. Розповсюдження насіння рослин. Насіння. Будова насінини (на прикладі квасолі та	Учень: - знає зовнішню будову та назви органів квіткової рослини; - має уявлення про особливості вирощування найбільш поширених місцевих сільськогосподарських рослин.	Формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між живою та неживою природою, життям рослин, сонцем як джерелом тепла і світла. Виховання бережливого ставлення до рослин.

		пшениці). Розмноження насінням. Вегетативне розмноження рослин. Умови, необхідні для проростання насіння. Правила висівання насіння в ґрунт. Умови життя рослин: світло, повітря, вода, мінеральні солі. <u>Демонстрування дослідів (на вибір вчителя):</u> 1. Дихання рослин (поглинання кисню і виділення вуглекислого газу). <u>Практична робота.</u> Правила висівання насіння в ґрунт.		
3	5	Дерева, кущі, трави.* Зовнішній вигляд дерев. Внутрішня будова стовбура дерева: кора, деревина, серцевина. Використання деревини в промисловості. Лікувальні властивості дерев. Зовнішній вигляд кущів. Різниця між деревом і кущем. Ознаки трав'янистої рослини. Культурні та дикорослі рослини.	Учень: - вміє розрізняти кущі, дерева, трав'янисті рослини за зовнішнім виглядом; - вміє розповісти про промислове використання дерев; - вміє розрізняти культурні та дикорослі рослини; - має уявлення про лікувальні властивості дерев;	Розвиток мисленневих операцій на основі аналізу, порівняння, класифікації та узагальнення культурних та дикорослих рослин.
4	7	Рослини лісу. Хвойні дерева – ялина, сосна. Листяні дерева – дуб, береза, липа (на вибір вчителя). Кущі – бузина, ліщина, шипшина (на вибір вчителя).	Учень: - має уявлення про різноманітні рослини	Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування

		<p>Лікувальне значення. Ягідні кущі – чорниця, брусниця (на вибір вчителя). Використання.</p> <p>Трави – конвалія, дика герань, квасениця (інші місцеві трави на вибір вчителя).</p> <p>Екологічне значення лісу. Охорона лісів на Україні.</p> <p><u>Екскурсія до лісу.</u></p>	<p>лісу (кущі, дерева, трави).</p> <p>- розповідає про корисність рослини лісу;</p> <p>- знає назви рослин, що занесені до Червоної книги України.</p>	<p>назв рослин лісу.</p> <p>Виховання бережливого ставлення до рослин лісу.</p>
--	--	--	--	---

*- Вчитель може змінити послідовність вивчення окремих розділів.

5	9	<p>Рослини саду. Плодові дерева – яблуна, груша, слива, вишня (абрикос, персик – для південних районів). Вирощування та використання. Значення свіжих фруктів для здоров'я людини.</p> <p>Ягідні кущі – малина, смородина, агрус, виноград (на вибір вчителя). Вирощування та використання. Захист рослин саду від шкідників та хвороб. Садовий інвентар та техніка безпеки роботи з ним.</p> <p><u>Практичні роботи</u> Скопування пристовбурних кіл плодових дерев.</p> <p>Розпушування ґрунту в міжряддях, прополювання.</p> <p><u>Екскурсія до саду.</u></p>	<p>Учень:</p> <p>- знає зовнішню будову та особливості вирощування найбільш поширених місцевих сільськогосподарських рослин;</p> <p>- має уявлення про практичне значення рослин у природі та житті людини.</p>	<p>Розвиток мислення на основі аналізу плодів рослин саду.</p> <p>Збагачення уявлень про їх вирощування та використання.</p> <p>Виховання самостійності, працьовитості під час роботи на шкільній ділянці.</p>
---	---	---	---	--

	9	<p>Овочеві культури. Однорічні овочеві рослини – огірок, помідор, баклажан, перець, горох, квасоля (на вибір вчителя). Дворічні овочеві рослини – морква, буряк, капуста (на вибір вчителя). Багаторічні овочеві рослини – цибуля, часник (на вибір вчителя). Умови та ознаки дозрівання. Вирощування та використання людиною. Городній інвентар та техніка безпеки роботи з ним. <u>Демонстрування</u> овочевих рослин, що вивчаються. <u>Практична робота</u> Висаджування та догляд за овочевими рослинами на шкільній ділянці.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про вирощування та використання овочевих культур людиною; - вміє доглядати за рослинами на шкільній ділянці; - вміє вирощувати деякі овочеві рослини. 	<p>Збагачення уявлень на основі запам'ятовування назв овочевих культур. Розвиток мислення на основі розпізнавання овочевих культур (однорічні, багаторічні). Виховання самостійності, працьовитості під час роботи на шкільній ділянці, розвиток вміння користуватися городнім інвентарем.</p>
7	9	<p>Рослини поля. Види культурних рослин, які людина вирощує на полях. Зернові культури – жито, ячмінь, пшениця, кукурудза, гречка (на вибір вчителя). Значення цих рослин. Технічні культури – картопля, льон, соняшник, цукровий буряк (на вибір вчителя). Значення цих рослин. Вирощування та використання людиною. Засоби підвищення врожаю: обробіток ґрунту, удобрення, підживлення рослин.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про види культурних рослин поля – розповідає про зернові культури їх значення; - розповідає про використання технічних рослин поля; - знає назви та зовнішній вигляд поширених бур'янів поля своєї 	<p>Розширення активного словника іменниками та прикметниками, що означають різноманітність культурних рослин поля. Встановлення причинно-наслідкових зв'язків між живою та</p>

		<p>Бур'яни городу і поля – осот, пирій, лобода, дика редька (на вибір вчителя). Боротьба з бур'янами та шкідниками рослин.</p> <p>Праця людей в полі з використанням сільськогосподарських машин.</p> <p><u>Практична робота</u> Техніка впровадження засобів по підвищенню врожаю: обробіток ґрунту, удобрення, підживлення рослин (на вибір вчителя).</p>	<p>місцевості;</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про основні заходи у боротьбі з бур'яном; - називає та розповідає про засоби підвищення врожаю. 	<p>неживою природою.</p> <p>Формування причинно-наслідкових зв'язків між життям рослин та працею людей.</p> <p>Виховання самостійності, працьовитості під час роботи на шкільній ділянці.</p>
8	6	<p>Кімнатні рослини. Різноманітність кімнатних рослин (бегонія, герань, алое, бальзамін, традесканція, циперус), (на вибір вчителя). Особливості вирощування. Значення для людини. Догляд за кімнатними рослинами.</p> <p><u>Практична робота.</u> Висаджування та пересаджування кімнатних рослин. Ведення календарю догляду за кімнатними рослинами.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає назви та зовнішній вигляд вивчених кімнатних рослин; - має уявлення про особливості вирощування різноманітність кімнатних рослин; - вміє доглядати за рослинами в класі. 	<p>Розвиток пам'яті на основі відтворення назв рослин, що вивчаються.</p> <p>Формування мотивації щодо догляду за кімнатними рослинами.</p>
9	5	<p>Квітково-декоративні рослини. Різноманітність квітково-декоративних рослин.</p> <p>Однорічні рослини – кvasоля, петунія, айстри, чорнобривці (на вибір вчителя). Зовнішній вигляд,</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає назви та зовнішній вигляд вивчених декоративних рослин; 	<p>Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами-назвами</p>

		<p>вирощування.</p> <p>Дворічні рослини – маргаритки, братки, мальва (на вибір вчителя). Зовнішній вигляд, вирощування.</p> <p>Багаторічні рослини – жоржини, гладіолуси, флокси, ірис (на вибір вчителя). Зовнішній вигляд, вирощування.</p> <p>Інші багаторічні квітково-декоративні рослини, їх використання для озеленення дворів, площ, вулиць міста та сіл.</p>	<p>- розповідає про використання квітково-декоративних рослин.</p> <p>- має уявлення про різноманітність квітково-декоративних рослин.</p>	<p>квітково-декоративних рослин.</p> <p>Формування мислення на основі аналізу зовнішнього вигляду та вирощування різноманітних квітково-декоративних рослин.</p>
10	2	<p>Узагальнення курсу. Охорона рослин. Рослини, які занесені до Червоної книги України. Заповідники, національні парки природи в Україні.</p>	<p>Учень:</p> <p>- вміє розпізнавати рослини саду, городу, поля, лісу;</p> <p>- знає про практичне значення рослин у природі та житті людини.</p>	<p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв рослин саду, лісу, городу, поля.</p> <p>Формування бережливого ставлення до рослин.</p>

8-Й КЛАС ТВАРИНИ

(68 годин, 2 години на тиждень)

№ з\п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	2	<p>Вступ. Тварина – частина живої природи. Різноманітність тваринного світу.</p>	<p>Учень: - має уявлення про різноманітність тваринного світу.</p>	<p>Формування позитивного емоційного ставлення до навчання природознавства. Формування поняття – тварина.</p>
2	10	<p>Безхребетні тварини. Загальні ознаки безхребетних тварин. Дощовий черв'як. Зовнішній вигляд. Спосіб життя, живлення, дихання, пересування. Роль дощового черв'яка у ґрунтоутворенні. Черви – паразити (аскарида людська, печінковий сисун, гострик). Спосіб існування червів. Профілактика зараження. Молюски – ставковик звичайний, беззубка. Зовнішній вигляд та спосіб існування. Значення у природі. Ракоподібні (морські та прісноводні). Зовнішній вигляд та спосіб існування (на прикладі річкового рака).</p>	<p>Учень: - знає загальні ознаки безхребетних тварин; - знає особливості зовнішньої будови безхребетних тварин; - має уявлення про спосіб життя найтипівіших представників безхребетних тварин.</p>	<p>Корекція процесів пам'яті, аналізу, синтезу, мислення шляхом формування уявлень про безхребетних тварин. Розширення та уточнення понять про спосіб життя, живлення, розмноження</p>

		<p>Павукоподібні (на прикладі павука – хрестовика). Зовнішній вигляд та спосіб існування.</p> <p>Кліщі, їх різноманітність.</p> <p>Комахи – бджола, мурахи, білан капустяний, яблунева плодожерка, хрущ, колорадський жук, кімнатна муха. Зовнішній вигляд, спосіб існування. Розмноження. Засоби боротьби зі шкідливими комахами. Роль комах у природі та практичне значення для людей.</p> <p><u>Демонстрування</u> (на вибір вчителя) – колекцій, слайдів, таблиць, малюнків, фільмів безхребетних тварин.</p>		<p>тварин, що вивчаються.</p> <p>Розширення активного словника учнів іменниками та прикметниками, що означають різноманітність безхребетних тварин.</p>
3	1	<p>Хребетні тварини. Загальні ознаки хребетних тварин.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає загальні ознаки хребетних тварин; 	<p>Розвиток мислення в процесі визначення характерних ознак хребетних тварин.</p>
4	8	<p>Риби. Загальні ознаки риб. Середовище існування. Різноманітність риб.</p> <p>Річкові риби – окунь, щука, карась, короп. Зовнішній вигляд, спосіб життя.</p> <p>Морські риби – тріска, камбала, оселедець. Зовнішній вигляд. Спосіб життя. Представники рибної фауни водойм України. Рибальство, рибництво. Значення та охорона риб.</p> <p><u>Демонстрування</u> скелета риби, таблиць, слайдів, діафільмів (на вибір вчителя).</p> <p><u>Практична робота</u> Спостереження за рибами в акваріумі (з метою з'ясування як вона дихає, рухається), догляд за</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає особливості зовнішньої будови та спосіб життя риб; - розподіляє риб на прісноводних і морських; - має уявлення про рибальство і рибництво; - знає основні заходи охорони риб. 	<p>Розвиток мислення на основі розпізнавання та групування різних видів риб. Розвиток уваги на основі спостережень за рибами в акваріумі.</p>

		рибами.		
5	3	<p>Земноводні. Загальні ознаки земноводних. Зелена жаба. Зовнішній вигляд, спосіб життя. Розмноження та розвиток.</p> <p>Інші земноводні: жаба – ропуха, тритон. Зовнішній вигляд та спосіб життя. Значення та охорона земноводних.</p> <p><u>Демонстрування</u> живої жаби або вологого препарату, малюнків, таблиць (на вибір вчителя).</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає загальні ознаки земноводних; - має уявлення про спосіб життя, розмноження та розвиток земноводних; - знає про значення та охорону земноводних. 	<p>Розвиток спостережливості, зосередженості, узагальнення на основі формування уявлень про земноводних тварин. Розвиток усного мовлення.</p>
6	3	<p>Плазуни. Загальні ознаки плазунів. Різноманітність плазунів – ящірка, вуж, гадюка, черепаха, крокодил. Зовнішній вигляд та спосіб існування. Значення та охорона плазунів.</p> <p><u>Демонстрування</u> вологих препаратів, колекцій (на вибір вчителя).</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає загальні ознаки плазунів; - має уявлення про спосіб існування плазунів; - вміє працювати з колекціями, муляжами. 	<p>Розвиток умінь порівнювати, виділяти подібні та відмінні ознаки, виконувати найпростіші класифікації на основі формування уявлень про плазунів. Розвиток вміння самостійно працювати з колекціями, муляжами.</p>
7	10	<p>Птахи. Загальна характеристика птахів: середовище існування, особливості зовнішньої та внутрішньої будови у зв'язку зі здатністю до польоту. Розмноження і</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає загальні ознаки птахів; 	<p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування</p>

		<p>розвиток.</p> <p>Птахи лісу – дятел, велика синиця. Хижі птахи – орел, сова.</p> <p>Водоплавні птахи – качка крижень.</p> <p>Птахи культурних ландшафтів (на вибір вчителя) – синиця, ластівка, горобець, ворона, голуб, грач і т.д.</p> <p>Свійські птахи – курка, гуска. Утримання, годування та розведення птахів на птахофермах. Значення та охорона птахів.</p> <p><u>Демонстрування</u> опудал птахів, скелета, моделі яйця птаха, діафільмів про птахів, альбомів (на вибір вчителя).</p> <p><u>Екскурсія</u> на птахофабрику або красзнавчого музею (на вибір вчителя).</p>	<p>- знає особливості зовнішньої та внутрішньої будови птахів;</p> <p>- розподіляє птахів за видами;</p> <p>- має уявлення про значення птахів у природі, господарській діяльності людини.</p>	<p>назв різних видів птахів. Розширення та уточнення понять про умови існування, живлення, розвиток та розмноження птахів, що вивчаються.</p> <p>Розвиток мислення на основі аналізу та класифікації птахів за видами.</p>
8	29	<p>Ссавці. Загальні ознаки ссавців. Гризуни – миша, щур, хом'як, білка, бобер. Особливості та спосіб існування.</p> <p>Зайцеподібні – заєць (біляк, русак). Спосіб життя. Розмноження.</p> <p>Хижі звіри – вовк, лисиця, рись, ведмідь. Спосіб існування.</p> <p>Ластоногі та китоподібні – тюлень, морж, кит, дельфін. Зовнішній вигляд та середовище існування.</p> <p>Хоботні – слон. Зовнішній вигляд та спосіб життя.</p> <p>Мавпи. Зовнішній вигляд та середовище існування. Види мавп.</p> <p>Парнокопитні – свиня, корова. Загальні ознаки. (коза, вівця).</p> <p>Непарнокопиті – кінь.</p>	<p>Учень:</p> <p>- знає загальні ознаки ссавців;</p> <p>- називає їх особливості та спосіб існування;</p> <p>- має уявлення про тварин, які занесені до Червоної книги;</p> <p>- знає про умови утримання, догляду та годівлі деяких сільськогосподарських тварин;</p> <p>- пояснює необхідність</p>	<p>Розвиток пам'яті на основі відтворення назв ссавців, що вивчаються.</p> <p>Формування причинно-наслідкових зв'язків у процесі засвоєння ланцюгів живлення.</p> <p>Формування причинно-наслідкових</p>

		<p>Кріль. Утримання та розведення кролів. Зовнішній вигляд, спосіб життя. Вирощування. Господарське значення.</p> <p>Охорона тварин в Україні. Тварини, що занесені до Червоної книги.</p> <p><u>Практична робота.</u> Догляд за приміщенням і тваринами, участь у роздаванні кормів.</p> <p><u>Екскурсії</u> до зоопарку, заповіднику, музею, на птахофабрику, тваринницьку ферму (на вибір вчителя).</p>	<p>охорони тварин; - вмiє здійснювати нескладний догляд за деякими сiльськогосподарськими тваринами (для сiльської школи).</p>	<p>зв'язків та залежностей між життям тварин та працею людей. Виховання самостійності, працьовитості під час догляду за тваринами та приміщеннями де їх утримають. Виховання доброзичливого ставлення до тварин.</p>
9	2	Повторення	<p>Учень: - вмiє розпізнавати тварин, що вивчалися.</p>	<p>Розвиток мисленневих операцій аналізу, порівняння, класифікації тварин на ссавців, птахів, комах, риб, плазунів.</p>

9-Й КЛАС
ЛЮДИНА
(68 годин, 2 години на тиждень)

№ з\п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Навчальні досягнення учнів	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1	2	Вступ. Людина – частина живої природи. Потреба вивчення організму людини, збереження та зміцнення здоров'я.	Учень: - має уявлення про єдність людини та навколишнього середовища.	Формування позитивного емоційного ставлення до навчання природознавства. Формування поняття – людина.
2	3	Загальне ознайомлення з організмом людини. Органи людини та система органів: опорно-рухова, кровоносна, дихальна, травлення, видільна, нервова. Розміщення внутрішніх органів у людини. Організм як єдине ціле.	Учень: - має уявлення про організм як єдине ціле; - має уявлення про основи здорового способу життя.	Формування уявлень про організм людини, здоровий спосіб життя та його складові.
3	8	Опора і рух. Значення опорно-рухової системи. Основні органи опори та руху. Кістки. Типи з'єднання кісток: суглоб, шви, хрящі. М'язи. Робота м'язів. Значення фізкультури, спорту та ранкової гімнастики для розвитку м'язів. Попередження викривлення хребта і	Учень: - знає основні органи опори та руху; - знає про вплив фізичного навантаження на	Корекція уявлень про здоровий спосіб життя на основі розширення знань про особливості опорно – рухової системи.

		<p>розвитку плоскостопості.</p> <p><u>Демонстрування дослідів</u> (на вибір вчителя):</p> <p>1.Статистичне та динамічне навантаження на м'язи.</p> <p>2.Стомлення м'язів під час утримання вантажу на витягнутій руці.</p> <p>3.Скорочення м'язів під час згинання і розгинання рук у лікті.</p> <p><u>Практична робота</u> Перша медична допомога при ушкодженнях опорно-рухової системи.</p>	<p>організм;</p> <p>- має уявлення про першу медичну допомогу при ушкодженнях опорно – рухової системи.</p>	
4	10	<p>Кров і кровообіг. Кров та її значення. Рух крові в організмі людини – кровообіг.</p> <p>Органи кровоносної системи: серце та судини. Велике та мале кола кровообігу.</p> <p>Пульс та його значення. Попередження серцево-судинних захворювань. Зміцнення серця.</p> <p>Шкідливий вплив куріння та спиртових напоїв на серце та кровоносні судини.</p> <p><u>Демонстрування</u> діафільмів, препаратів та муляжів на вибір вчителя.</p> <p><u>Практичні роботи.</u> Перша допомога під час кровотеч. Підрахунок частоти пульсу в спокійному стані та після виконання ряду гімнастичних вправ. Вимірювання артеріального тиску.</p>	<p>Учень:</p> <p>- знає органи кровоносної системи;</p> <p>- має уявлення про основи здорового способу життя;</p> <p>- знає про шкідливий вплив куріння та алкоголю на організм людини;</p> <p>- має уявлення про надання першої медичної допомоги під час кровотеч.</p>	<p>Розширення та збагачення уявлень про здоровий спосіб життя.</p> <p>Розвиток мислення на основі формування вмінь вимірювати тиск та підраховувати пульс.</p>
5	8	<p>Дихання. Значення дихання. Органи дихання та</p>	<p>Учень:</p>	<p>Формування мотивації щодо</p>

		<p>їх функції. Голосовий апарат. Газообмін в легенях.</p> <p>Хвороби органів дихання та їх попередження. Гігієна органів дихання. Інфекційні захворювання. Вплив нікотину на органи дихання. Необхідність чистого повітря для дихання. Підтримування чистоти повітря у приміщеннях. Значення зелених насаджень для здоров'я людини.</p> <p><u>Демонстрування</u> діафільмів, муляжів на вибір вчителя.</p> <p><u>Практична робота</u> Техніка використання гірчичників, накладання компресів. Виготовлення марлевих пов'язок.</p>	<p>- знає органи дихання та їх функції;</p> <p>- має уявлення про хвороби та профілактичні заходи їх запобігання;</p> <p>- вміє накладати гірчичники та компреси.</p>	<p>дотримання чистоти у приміщеннях на основі усвідомлення значення чистого повітря для дихання людини.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил запобігання інфекціям, накладання компресів та гірчичників. Розвиток мислення шляхом формування причинно-наслідкових зв'язків між диханням людини та дотриманням чистоти повітря.</p>
6	13	<p>Харчування і травлення. Значення харчування. Харчові продукти та поживні речовини. Вітаміни.</p> <p>Органи травлення. Значення пережовування їжі, догляд за зубами, профілактика карієсу.</p> <p>Травлення в ротовій порожнині, шлунку, кишечнику.</p> <p>Гігієна харчування. Запобігання шлунково-кишкових захворювань (гастрит, виразка шлунку). Глистові захворювання та їх попередження. Запобігання харчових отруєнь</p>	<p>Учень:</p> <p>- має уявлення про вплив харчування на здоров'я людини;</p> <p>- знає органи травлення;</p> <p>- знає про правильне та раціональне харчування;</p> <p>- має уявлення про санітарно-гігієнічні</p>	<p>Збагачення, уточнення словника словами-назвами складових частин продуктів харчування (вітаміни, поживні речовини). Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування правил запобігання глистових захворювань.</p> <p>Розвиток мислення шляхом формування причинно-</p>

		<p>(апендицит). Профілактика інфекційних захворювань (дизентерія, холера, Боткіна). Вплив алкоголю та куріння на процес травлення.</p> <p><u>Демонстрування дослідів</u> (на вибір вчителя):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Виявлення крохмалю в хлібі та картоплі. 2.Виявлення білка і крохмалю в пшеничному борошні. 3.Дія слини на крохмаль. <p><u>Практична робота</u> Перша допомога при харчових отруєннях.</p>	<p>правила;</p> <ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про надання першої медичної допомоги при харчових отруєннях. 	<p>наслідкових зв'язків між правилами дотримання гігієни харчування та шлунково-кишковими захворюваннями.</p>
7	2	<p>Нирки. Органи сечовидільної системи та їх значення. Запобігання нирковим захворюванням (нефрит, цистит).</p> <p><u>Демонстрування</u> діафільмів, муляжів на вибір вчителя.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знає органи сечовидільної системи та їх значення; - має уявлення про запобігання нирковим захворюванням. 	<p>Розширення та уточнення активного словника словами-назвами, що позначають ниркові захворювання.</p>
8	6	<p>Шкіра. Шкіра людини та її значення. Роль шкіри в терморегуляції. Гігієна шкіри та гігієнічні вимоги до одягу. Сучасні косметичні засоби догляду за волоссям, шкірою обличчя, рук, ніг. Загартування організму. Правила правильного користування природними факторами загартування.</p> <p><u>Демонстрування</u> косметичних засобів по догляду</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вміє дотримуватись правил особистої гігієни; - має уявлення про надання першої медичної допомоги при тепловому та 	<p>Формування мотивації щодо дотримання правил особистої гігієни. Формування самостійності в діяльності на основі знань про правила особистої гігієни, підтримання чистоти одягу. Розвиток мовлення на основі</p>

		за шкірою (на вибір вчителя). <u>Практична робота</u> Перша медична допомога при тепловому та сонячному ударах, опіках, обмороженнях.	сонячному ударах, опіках, обмороженнях.	збагачення словникового запасу словами-назвами предметів та сучасних засобів догляду за шкірою. Виховання охайності та дисциплінованості.
9	3	Статева система. Жіноча та чоловіча статеві системи, їх функції. Гігієна статевих органів, запобігання інфекційним захворюванням.	Учень: - знає функції статевих органів; - вміє дотримуватись правил особистої гігієни.	Формування мотивації щодо дотримання правил особистої гігієни. Розвиток мислення на основі формування вмінь визначати значення особистої гігієни для здоров'я людини.
10	4	Нервова система. Нервова система (головний та спинний мозок, нерви). Значення нервової системи. Режим дня, гігієна розумової праці. Сон та його значення. Вплив алкоголю, куріння, наркотиків на нервову систему.	Учень: - має уявлення про значення нервової системи; - знає про фактори, що зберігають здоров'я, і такі, що порушують його.	Формування причинно-наслідкових зв'язків в процесі вивчення значення розпорядку дня та визначення його впливу на здоров'я людини.
11	7	Органи чуттів. Значення органів чуттів. Будова та функції органу зору. Гігієна органу зору. Будова та функції органу слуху. Попередження порушень слуху. Орган смаку.	Учень: - має уявлення про значення органів чуттів; - має уявлення про	Розширення уявлень про органів чуттів людини.

		<p>Орган нюху. Орган дотику. <u>Демонстрування</u> розбірних моделей очного яблука, вуха (на вибір вчителя). <u>Практична робота.</u> Перша медична допомога при травмах органів чуттів.</p>	<p>надання першої медичної допомоги при травмах органів чуттів.</p>	
12	2	<p>Екологія людини. Місце і значення людини в природі. Вплив навколишнього середовища на організм людини. <u>Демонстрування</u> діафільму „Організм людини і середовище” (на вибір вчителя).</p>	<p>Учень: - вміє застосовувати набуті знання про будову та функції людського організму у повсякденному житті з метою збереження та зміцнення здоров'я.</p>	<p>Розвиток мислення на основі формування вміння розпізнавати та називати внутрішні органи людини. Формування причинно-наслідкових зв'язків та залежностей між неживою природою та здоров'ям людини.</p>

Підготовлено
старшим науковим співробітником
лабораторії олігофренопедагогіки,
канд. пед. наук Блеч Г.О.